

něji zaměřeným však bychom chtěli zde být co nejuniverzálnější. Výslovně a vděčně musíme jmenovat Ekumenický seminář v Jirchářích, který nám po celá léta bratrsky poskytoval svou střechu, když nám chyběla; podobně i dialogálnímu semináři na filosofické fakultě. Zkušenosti odtamtud nám usnadní koncilově otevírat ducha i srdce všem křesťanským i všem lidským bratřím.

Teď už mi zbývá milá povinnost uvést dnešního řečníka dr. Jana Ev. Urbana. Těm, kteří znali katolický život před 20 lety, ho nemusím představovat. Ostatním si dovolím říci několik nejnútnejších skutečností. Bylo by těžké najít vhodnější osobnost jako předznamenání našeho cyklu. Řeholník a duchovní člověk, ale s praktickým smyslem pro hmotnou bídu pražské periferie dvacátých let, dávno ekumenicky otevřený a s porozuměním pro lidi bez víry, žijící z bohaté tradice křesťanské minulosti, ale vždy předbíhající přítomnost do budoucnosti. Autor rozhlasových hovorů Slovo víry v éteru, pozoruhodné modlitební knihy pro inteligenci K Bohu, originálně pojatého Duchovního života a konečně Učení víry, katechismu pro dospělé, tedy typu, který se celá desetiletí po jeho české realizaci začíná objevovat a uskutečňovat ve světě. Kromě toho množství článků, ale hlavně živé slovo ve shromážděních, kroužcích a mezi čtyřma očima, kdy hledajícím a nešťastným a komukoliv sděloval Krista a jeho pokoj a lásku. Bezprostředně k tomuto shromáždění má vztah jako zakladatel a rektor ústavu Studium catholicum pro náboženské vzdělání vysokoškolské inteligence. Tam jsme se chodili učit, jak ze slov Písma, z kompendií a odborných pojednání dělat živou teologii.

Živá teologie, 15. ledna 1969.

Dr. Jan Evangelista U r b a n

DNEŠNÍ PŘÍSTUP K TEOLOGII

Tato úvaha má být jakýmsi p ř e k l e n u t í m prostoru mezi dřívější koncepcí teologické práce a mezi jejími dnešními a budoucími požadavky, případně již začínajícími změnami v pojetí a částečně i v obsahu.

Ú v o d

Ve slově t e o l o g i e přitahuje naši pozornost nejprve její základní pojem: B ů h . Teologie se zabývá Bohem a božskými věcmi /1/, zabývá se jím a jimi z různých hledisek a k různým účelům a různým způsobem, různými metodami, o vzdálených analogiích až k oddanému milování, až k teologii srdce. Ač tento pojem - teologie - přichází již v českém starověku, nabyl během staletí užšího a vlastnějšího významu jako zabývání se zjevením Boha ve Starém a Novém zákoně a nejvlastněji v Ježíši Kristu. /2/

Teologie může být někdy zaujata jen pojmovým přemýšlením a výzkumem, může si sama logicky vytvářet své cesty, nebo může být vedena jinými skutečnostmi, motivy, úmysly : životem. Tato řada úvah je předznačena jako živá teologie.

Ptáme se tedy nejprve, co je ú k o l e m teologie v nejšířším smyslu slova. /3/

Je jím

1. hledat, otvírat a rozvíjet svědectví Ježíše Krista o Bohu,
2. překládat slovo svědectví do jazyka dnešního člověka,
3. naslouchat vanutí Ducha a zkoušet je,
4. připravovat svědectví pro zvěstování,
5. stanovit meze přílišnému spekulování o Bohu,
6. budit v myslích zájem o božské věci a porozumění pro ně,
7. vykládat nauku církve podle jejího učitelského poslání nebo pro učitelský úřad.

I. P ř í s t u p

Zamysleme se tedy nejprve nad přístupem k teologii.

Již zde konstatujeme, že dnes v teologii nejde především o jednotlivě oddělené obory, jak se k ní přistupovalo dříve, tedy např. o vypracovanou dogmatiku, morální teologii apod., ale blížíme se k teologii jako k celku. A přistupujeme k ní nejen jako teologové, ale tak, aby náš přístup byl současně cestou pro celý Boží lid, ano i pro lid ještě ne-Boží. Nastává doba,

ly se nepíše jedna teologická díla jen pro odborníky a jiná populární podání pro lid. Teologové píšou tak, aby jejich slovo mluvilo jak k odborníkům, tak k lidu./4/

Proto má slovo "přístup" dvojí zaměření :

- k teologii, jaká má být, aby byla přístupná, jde tedy o její z p ř í - s t u p n ě n í ;
- k člověku, jaký má být, aby byl schopný jí porozumět, jde tedy o j e - h o u s c h o p n ě n í .

Přístup má v sobě dynamiku, pohyb. Je to pohyb odněkud někam, který má termín "a quo" a termín "ad quem". Jaké to mohou být termíny ? Buď časové, od minula k dnešku, nebo obsahové, od jednoho stavu teologie k jinému.

Zde vkládám důležitou poznámku, která by měla provázet všechny aťse další úvahy : nepůjde nám snad nikde o v ý l o ě n o s t , tedy ne o nic a všechno" nebo o "ano a ne", nýbrž o "více a méně", nebo o "mnoho málo" anebo o přesun přízvuku na jinou polohu.

1. Neživá teologie

Vymezili jsme svůj přístup předznamenáním : živá teologie. Tím se chce říci, že jde o teologii spojenou s životem člověka, a ještě víc: s životem dnešního člověka. Podle toho myslíme také na nějakou teologii neživou. Jaká je neživá teologie ?

Neživou bychom nazvali takovou teologii, která se zabývá Bohem a ožským pouze pomyslně, teoreticky, samoučelně. Je jako "věda pro vědu", je monologem, nanejvýš dialogem jen mezi teology, jen jakýmsi základním výzkumem. Je to ovšem metoda nutná. Musí být takto čistá, aby čis-ě vypracovala pojmy, teze. Ale není to celá teologie, je snad možno bez onvence říci, že to není teologie dnešního člověka a lidstva. Nemá vztah k životu takovému, jaký je. A to je jeden ze základních symptomů dnešního nýšlení i dnešní lidské existence. Ale bez teoretické teologie by šel život ako slepý bez světla, bez vůdčí myšlenky, poněvadž vždy "na počátku je slovo". Proto je teoretická teologie nutná. Ale řekl jsme, že to není celá teologie. Jako by zůstala stát přede dveřmi života.

Je však i teologická metoda neživá v nedobrém smyslu slova: je uzavřená, nedbá skutečností kolem sebe, sama si stanoví své cesty a své cíle, zcela podle svých vnitřních logických zásad, neptá se po potřebách,

kteří jsou, ale jen po takových, které si sama položí. Vede tedy jakýsi monolog, bojí se porušení své čisté myšlenky dotekem skutečnosti, protoi skutečnost života je příliš svá a nedbá na to, jak má smýšlet, jak se n chovat podle teologických norem a zásad.

III. Živá teologie

Živou teologií chceme nazvat takové pojetí teologie, které je dáno ně jakou životní pohnutkou. Může to být pohnutka buď ze života nebo pro život.

Starší teologové si mohou říci, že česká teologie byla do první poloviny dvacátých let převážně neživá. Zásadně neživá, protože to tehdy mě být její cíl a kritériem její vědeckosti, protože stejně smýšlely i jiné v přírodní i historické, dbaly přesně na dodržování svých mezí, přestupy c jiného vědního okruhu byly znakem neodbornosti a diletantství. Dnes, ke hraniční vědy jsou někdy důležitější než vědy základní, vidíme změnu aspektu i v teologii, hranice se ztrácejí a hledá se organická interakce mezi dřívějšími obory, jedna základní věda pomáhá druhé nějakou mezivědou. V tom se projevuje život, který vyžaduje celistvist.

Tehdy byla teologická fakulta vychovatelem badatelů; dnes požadují teologové pro kněžskou teologickou formaci dvojí linii : jednu pro teologické studium, výzkum a bádání, tedy pro výchovu profesorů nebo badatelů druhou pro vzdělání pastorálních praktiků. Tato druhá linie nebude nevědecká, ale bude stát na jiné vědecké metodě. Teologie se dříve přednášela tak suše, tak knižně, že staří duchovní si pamatují, jak říkali: Pro kázání a pastorační nemáme z teologického studia nic. Také tehdejší literatur byla převážně - a pokud jde o odbornou, uloženou např. v Dědictví sv. Pro kopa - pouze teoretická.

Když v naší vlasti nastal otřes prvním převrácením a vstupem národ i církve do svobodné situace, tu po roce 1925 přicházejí otcové dominikáni jako odezva na potřeby skutečného života. Revue Na hlubinu je signálem oživení a spojení teologie se životem. Víme, kdo je jejím otcem : ctihodný otec Braitó. V letech 1930 - 1931 pořádali dominikáni v místnostech filosofické fakulty Karlovy university pravidelné filosoficko - teologické kur sy. Když tyto kur sy skončily, povstaly jako pokračování velké tomistické sjezdy, které měly opravdu evropskou úroveň. Z nich se vyvinuly Akademické týdny, které trvaly až asi do roku 1948 a byly vždy vynikající teologické události.

V roce 1937 vzniká v Praze (a později také v Hradci Králové) studijní ústav STUDIUM CATHOLICUM, který se snažil až do roku 1950 do

mlnovat vysokoškolské studium základní myšlenkovou i teologickou průpravou v katolickém duchu, a to jak všeobecně, tak i speciálně v některých oborech.

A potom přišla doba mlčení a po ní dnešek. A tím jsme u našeho dnešního zájmu. Živá teologie, jak jsme řekli, bere své impulsy ze života, ne sama ze sebe, ale zpracovává, co život chce, na co se život a realita ptá. Má být schopna pro život a přístupná životu, jaký je, podle jeho s o t ř e b .

Potřeby se zjevují samy. Dnes je každý, i neškolený křesťan i nekřesťan zainteresován /6/, zainteresován vědomě, ale kolik lidí je zainteresováno anonymními touhami, hledáním, puzeo životní skutečností. Jestliže se výsledky přírodních a jiných věd dotýkají mnohých vrstev lidské společnosti svým exaktním účinem, teologie jako příprava náboženství a víry exaktní výsledky nemá, přináší objevy spíše tajemné, ale ty se týkají všech, neboť každý je v životě nějak postižen Bohem. Postih člověka a společnosti Bohem, dialogy o něm, nejsou jen záležitostí teologickou nebo politickou, ani jen náboženskou a filosofickou. Uvědomme si kritičnost situace: zájem o Boha a dialogy o něm jsou věcí sociologickou. Že k těmto zájmům a dialogům, které jsou ovšem na každé straně inspirovány snahami té strany, dochází, je nutné: na této zeměkouli musíme žít spolu, nechceme-li se zahubit, musíme se dohodnout, a tedy poznat, abychom uměli žít nejen vedle sebe, ale abychom se naučili žít lidsky pospolu./7/

To je faktický důvod dialogů, a tak důležitý, že by měl překonávat všechny rozpory. To je život - a teologie s tím musí pracovat, aby vedla k jednotě lidstva. A je-li to teologie křesťanská, pak k tomu má kategorický příkaz zákona - LÁSKU. A z této všelidské lásky ke všem je povinna plně pomáhat a vyjít ze sebe, aby byla teologií křesťanské existence v daném světě./8/

Vzhledem k jejímu určení pro život je možno ji rozčlenit na teologii

- a/ uzavřenou,
- b/ otevřenou,
- c/ vycházející.

a/ Uzavřená je ta, kterou jsme nazvali neživou.

b/ Otevřená hledí především na KRISTA A JEHO VĚC. Ne na sebe, ne na vlastní prestiž, ne na vlastní spekulaci, ne na své vítězství nad různými školami a názory, ale rozhodující je pro ni to, co vede a pomáhá ke Kristu. A to není vždy hned a jenom přímé hlásání Kristova slova. I to je dnes nové, že je to často, velmi často, důsledné, obětavé, upřímné

hledání - a konání - jeho ducha v daném prostředí pro zcela pozemské, či vlní dobro. Neboť to, co je opravdu dobré, vede ke Kristu, třebaš z daleka a přes netušené okliky. I my, lidé na druhém břehu víry, měli bychom si být hluboce vědomi, že věřící křesťan je vždy čestným a poctivým po mocníkem všeho, co je dobré, ať toto dobro dělá kdokoli. A že je poctivým a slušným odpůrcem všeho, co je špatné, deformované, zlé. To by s mělo teologicky vědět i nábožensky dělat. A je to velmi aktuální, protože je to přínos pro vývoj celé společnosti. Absence křesťanské práce a poctivosti by se silně projevila hospodářsky. Její prezence ve společnosti je anonymní, ale je citelná. Jaký by nastal otřes, kdyby na pracovištích přestala najednou v širokém rozsahu křesťanská poctivost! To by asi hodně otlo mnohými společenskými úseky i celky.

Výrazným a do jisté míry i převratným symptomem nové teologie vyžehnutí Ducha Kristova v nitru církve. Tento Duch ji nesporně uchvacuje proti chladu ateismu a přenáší také důraz jejího zájmu i metod od převažující spekulace zpět k pramenům, kde více a z větší blízkosti mluví Kristus: Teologie nabývá silně biblické povahy, mocněji se v ní opírá o Písmo a více ji zaujímá. Ve spojení s tímto rysem je cítit i návrat k prvním Otcům a p a t r i s t i c k ý ráz nové teologie.

Jako konkrétní důsledek bibličnosti vzniká nová známka: e k u m e n i c n o s t. Tento rys se vůbec nedotýká samého obsahu teologie, ale volí by tematiky a způsobu zpracování a teologického přístupu k jiným náboženským vyznáním. Dílo jednoty, které je eminentním úkolem soudobé teologie, vyžaduje zcela nové postoje, aby byla teologie upřímná, nedělala s povýšeně, zatíženě, odmítavě vševědoucí a autoritativní, aby byla ochotna uznávat omyly, nedomyšlenosti, nehotovosti, aby uznávala, že Duch svatý může působit i v jiných náboženských skupinách. Tedy aby byla učelivá./24/

Živá teologie je otevřená nejen ke Kristu, ale také na druhou stranu ven, k LIDEM. Především k Božímu lidu. Již není jen na straně učících, ale je také sama s l y š í c í, má být i n a s l o u c h a j í c í. Rozdělení na církev učící a slyšící již patří minulosti a je i autoritativně odvolávání. Církev si je vědoma slova Apoštola: "Ducha nezhášejte!" /9/. Teologie má být vědoma, že má dbát i osvícení prostých věřících, má si být vědoma, že Duch svatý působí i charismaticky, kde chce, Duchu se nemožno klást meze. "Duch vane, kam chce". /10/ Teologie má tedy povinnost nepohrdat, nýbrž vážně zkoušet a odporoučet učiteckému úřadu Církve to, co Duch svatý promlouvá třeba k obyčejné křesťanské věřící ženě. Toto pojetí je prakticky nové, neboť jasně říká, že Duch svatý může mluvit nejen úřadem, nýbrž mluví i lidu Božímu v jeho pokorné a prosťaté distanci. Učitecký úřad, který možná někdy přehlížel hlasy dole, dneš po koncilu se vážně vyzývá: Naslouchej Duchu, kde by mohl mluvit. Učitel úřad si má být vědom, že neví všechno a že někdo může vědět víc než úřad. Úřad má také učit, ale hlavně rozhodovat. A věřící, když se domnívají, nel

jsou přesvědčeni, že v nich mluví Duch Boží, mají povinnost říci úřadu to, o čem věří, že je slovem Božím a že má být v církvi uplatněno. Toto je ovšem velmi vážná a složitá věc, a proto je důležité před ní a po ní říci ještě vážněji: To vše ovšem předpokládá křesťanské základy, prostředí a smýšlení. Kdyby nějaký laik chtěl dávat Církvi lekce a návrhy a domníval by se, že musí být uznán, kdyby to nedělal v duchu pokory, ale v duchu vzpoury a neposlušnosti, tehdy by byl v omylu, a ne v Duchu Božím. Neboť Duch Boží předpokládá křesťanské podmínky, do kterých mluví. S takovou povinností je spojen především předpoklad víry, lásky a oddanosti. A zkoumat, co se objevuje v církvi živého, snad z Ducha Božího, je právě povinností dnešní teologie, tedy zkoumat nejen dogmata, nýbrž i charismata. /11/ Tyto potřeby někdy určují i obsah dnešní teologie.

c/. A v y c h á z e j í c í teologie? Byla by to snaha nejen na výzvu, ale i iniciativně hle dat předmět teologického zkoumání: impulsy jak přírodní, tak i historické, palčivé otázky lidské existence ve všech rovínách: hlad, válka, útlak, nemoce, utrpení, naléhavé otázky manželské, rodinné, výchovné, soukromé i veřejné. Do všech těchto sfér lidského ducha má teologie vycházet, aby hledala léky, pomoc, zjednávala svou naukou a inspirací pokoj, sílu, útěchu, řešení. A to až do sfér jiných náboženství, až do sfér ateismu. Všude, kde je otázka, na kterou je odpověď v Bohu.

Z těchto vztahů, požadavků a dimensí vyplývají asi tyto v l a s t - n o s t i živé teologie, aby byla přístupná.

1. J e s l u ž e b n á a p o k o r n á. /12/ Neurčuje jen sama začátky cest ke zkoumání, ale přijímá je jako výzvu a jako oslovení a má jim odpovídat.
2. S l o u ž í a odpovídá a nemluví sama "přes hlavy", "vedle uší", mluví do srdcí, mluví "do živého". Není tedy jen oficiální a školská, ale má silný ráz charismatický /prorocký/.
3. J e s r o z u m í t e l n á. Mluví dnešní češtinou a dnešní řečí, slouží společnosti ne pouze křesťanské, ale i světové jako celému dílu Boha, našeho Spasitele, který všechny a vše stvořil a všechny lidi chce spasit a od "něhož všechno dobré pochází". /13/

IV. Dnešní teologie

Jako jsou dnešní přírodní vědy, fyzika, biologie i psychologie a historie od počátku tohoto století v pohybu, je v takovém pohybu i teologie. /14/ Mohutnost tohoto procesu poznáme až po dlouhém časovém odstupu a zhod-

notíme jej teprve za dlouhou dobu. /15/ Přírodní vědy začaly na počátku století ve svých základech jakoby znovu. Ztratily svou tehdejší hotovost a poznaly, že se otevřel nový svět /Einstein, Planck, Dirac aj./. Také vykeřly pávky, nálezy, lingvistická badání zvrátily dosavadní jistoty.

Co to znamená pro živou teologii? Poznání, že je mezi dvěma etapami: mezi obdobím odcházející, uzavřené a statické teologie, která stejně jako věda minulosti byla izolovaná, a mezi dobou, kdy Duch Boží vznětl oheň zájmu a vrhl teologii do víru života, boje a spásy lidstva. Dnešní mezidobí je éra vývoje. /Ovšem vývoje ve smyslu pojetí, formulace, prohloubení pravdy, ne vývoje nového tvrzení proti jisté pravdě /16/.

Je doba přiznání práva a povinnosti pro teologii, že je třeba uznat v jedné církvi možnost pluralismu teologických úvah na půdě plné a oddané pravověrnosti. Že tedy musí být jak poctivá a statečná v experimentech, tak pevná v základech. Neboť je třeba zdůraznit, že i když je dnešní teologie v pohybu, je řečeno dynamicky, ne absolutně. Konstituce Gaudium et spes praví: "Za všemi změnami je mnoho věcí, které se nemění." /17/ Teologie musí rozpoznávat skutečnosti trvalé, neměnné a skutečnosti dějící se, proměnné. Toto rozlišování je důležité a je také odpovědí na mnohé otázky, které jsou ve vzduchu u nás i na celém světě. Je především třeba znát a držet základy. Slyšel jsem nedávno tento příklad: Chce-li člověk jít, musí stát vždy pevně na jedné noze, když druhou zvedá. Když udělá krok, stoupne na druhou a zase na té musí pevně stát. Kdyby na jedné noze nestál, padl by. Kdo tedy chce jít jako křesťan a teolog, musí stát pevně na obou nohách. Co jsou ty dvě nohy? Jedna je pevný postoj k evangeliu a církvi, druhá je soudobá situace. Na obojím je nutno stát, i žádném zakolísat.

Toto rozpoznání je dalším znakem a požadavkem živé teologie dneška.

V. Požadavky na teologii u nás

Naše mentalita je zařazena do celosvětového myšlení. Ale přitom ji spoluvytváří naše vlastní historie, náš životní prostor, naše národní povaha, naše situace. A náboženské složky našeho myšlení byly zvláště citlivé, a proto také v něčem specificky naše. Jsou-li mezi požadavky, které se nyní snažíme vycílit, takové, které jsou potřebné i jinde, je u nás u nás aspoň větší důraz. Domnívám se tedy, že charakter teologické práce u nás se má vyznačovat asi těmito vlastnostmi:

Mezi vnitřní by patřila především

1. **e x i s t e n c i á l n o s t**. Samo teologické studium, stejně jako teologická příprava k dialogu bude respektovat faktickou situaci, zájmovost, vnitřní i vnější dispoziční prostředí, ve kterém nebo pro které se teologie zpracovává. Na tuto celkovou i jednotlivou podmíněnost se bude hledět jak při výběru určité stránky nebo některé části teologie, tak i při metodě, aby se blížila člověku jeho cestou a prezentovala se jako hodnota potřebná pro život. Existenciálnost bude asi velmi důležitou okolností, protože odpovídá současné mentální dispoziční lidstva.

2. Vzhledem k tomu je dalším kritériem pro dnešní teologickou metodu **r e á l n o s t**. Naše prostředí je hluboce zklamáno svou životní zkušeností a nepřijímá již jen mentální tvrzení, slova a názory. Je třeba se prodírat logickými osnovami, pouze logickými vazbami, libivými logickými konstrukcemi, korelacemi, symboly, mentálními distinkcemi a strukturami k vlastní skutečnosti a zabývat se jí, jak se nám jeví v Bohu buď na cestě přirozeného poznání jeho existence nebo cestou zjevení a víry.

3. V oblasti skutečnosti je to dále **o r g a n i c k á s o u v í s l o s t** a **j e d n o t a**, kterou lidský duch v božské skutečnosti tuší a hledá; komplikovanost ubírá na síle evidenci nebo věrohodnosti. Snahou teologického zkoumání by mělo být nalézat vždy jednodušší a dokonalejší syntézu. A takovou syntézu hledat, ne tvořit. Čím bude taková souvislost božských věcí životnější - tedy organičtější - tím bude teologie živější, působivější.

4. Jednotu umožňuje **j e d n o d u c h o s t**. Zdá se, že našemu českému myšlení je nepříjemná schematičnost, detailní dělení, podrozdělování, vypočítávání a číslování. V náboženské sféře je nám bližší prostota, nekomplikovanost.

5. Konečně posledním požadavkem je **u c e l e n o s t**. Vůči Bohu je potřebou ducha, aby studium i jeho výsledky byly co možná vydatné a sytící; spíše nám vyhovuje to, co je podstatné, ale zároveň tvoří plnost bez prázdných prostorů, než neúplná mnohost poznatků. Třebas tedy je pro studium nutno jednotlivé teologické obory odlišovat, přece je lépe je neoddělovat v obsahu, nýbrž je spíše sblížovat, zcelovat, spojovat, jednotit a hledat společnou plnost.

Jaké by asi byly v n ě j š í požadavky na naše studium ?

1. Jde-li o studium celé teologie, tedy nejen o monografické pojednání nebo díle účel, pak je pravidlem **p o d s t a t n o s t**. Přistupuje-li někdo ke studiu teologie jako k celku a není-li ještě zaujat určitou většinou nebo menší částí, pak dnešnímu čtení více vyhovuje postup od základů a podstatných oblastí než od jednotlivých okrajových složek. Nalezený nejjedno-

dušší a základní princip je jako plné jádro, které se pak podle daných potřeb, zájmů a času rozvíjí a rozšiřuje. Tato snaha se jeví na metodické úpravě dnešních teologických prací, které mají často formu kratších pojednání /ať už jsou to souborné studie nebo tematické úvahy a traktáty esejí nebo kapesních knížek, v nichž je často směřován výsledek obsažný studií. Takové eseje mají proto velkou cenu a zasluhují pozornost.

2. **S o u d o b o s t** výrazu je potřebou, která nutí teologa, aby běžné teologické termíny pečlivě překládal do dnešního jazyka. Nalézt přesný výstižný a srozumitelný výraz vyžaduje často skoro speciální studijní změřování s historickým i moderním průzkumem, vyžaduje jemnost pro odstíny slova i pro jeho hloubku a rozsah, pro jeho metamorfózy v běhu času dnes ve velmi krátkých periodách. Kolik je přitom třeba u teologa velkodušnosti a teologického charismatu, aby neupadl v prázdný boj o slovíč-

3. Konečně snad nebude zbytečné upozornit také na potřebnou **o z v u n o s t** teologické formulace, aby jak výraz, tak styl dovedly rozeznat struny lidského ducha k souzvuku a vnímavosti, aby chmurná a nešťastná forma nebyla překážkou porozumění a neodpuzovala nebo aspoň nztěžovala zájem.

To jsou tedy vnitřní a vnější vlastnosti dnešního přístupu k teologii, které se požadují, aby byla schopna duchovní soutěže a plodnosti v našem křesťanském i nekřesťanském prostředí ducha.

Dnešní přístup také vyžaduje splnění některých požadavků ze strany aktivního teologa, tak přijímajícího účastníka studia nebo dialogu

1. Třebas by to bylo příliš samozřejmé, přece je dobré připomenout, že bez čistoty, nezaujatosti, vášně a stranickosti nezastíněné a přitom přeměřené kultivované **i n t e l i g e n c e** není mnoho naděje na úspěch. I při jinak odborně vysokém vzdělání je dnešnímu člověku duchově myšlením bez technické terminologie a konkrétních představ vzdálené a potřebí přizpůsobenou erudici. A to zase vyžaduje adekvátní akomodaci technického myšlení na straně teologa !

2. Dalším předpokladem k teologii je **o t e v ř e n o s t** **c h a r a t e r u**, zvláště pro dnešní kult osobitosti, kdy pro zdůraznění svébytného a samostatného myšlení se může uznání a přijímání jiných názorů považovat za menší charakterovou hodnotu, a může tedy být zábranou porozumění jak ve vlastním studiu, tak i v dialogu.

3. Požadavku otevřenosti je blízká ideová a mravní **s t a t e č n o s t**. Teologie není - a bude čím dál tím méně - jen opakováním nebo opatrným výkladem hotových nauk a tezí, nýbrž považuje za svůj úkol podávat c

lidské společnosti nauku Kristovu tak, aby byla přijatelná a srozumitelná. Musí se statečně vypořádávat se skutečností, nezavírat před ní oči ani k tomu nenavádět, nesmí se bát sahat i po žhavém železe problémů. Statečnost na obojí stranu: na stranu pevnosti k církvi, i když je někdy její nauka nebo postoj zpočátku cizí, na stranu světa, aby mu neodpírala právo na pravdu. Teologie se nesmí bát sama sebe, ani svých povinností ani svých práv. Ne- ní ani možné ani dobré, aby nedocházelo k vnitřnímu napětí mezi různými pozicemi, např. mezi pozicí tradiční zbožnosti a kultu a mezi pozicí reálné pravdy, jak se jeví v současnosti. Obě pozice mají pravdu, ale ne vždy ve stejné poloze nebo ve stejném předmětu. Jako dalekou ozvěnu sem slyšíme zaléhat silné patristické slovo Tertullianovo: "Dominus noster Christus veritate m se, non consuetudinem cognominavit" /Náš Pán, Kristus, se nazval Pravdou, ne zvyklostí/. /18/

4. A to je přípravou pro k r i t i ě n o s t. Teolog má odborně vnášet jasno do otázek, směrů, stran, krizí. Má nalézat vady v myšlení, v hodnocení a důraz, rozlišovat mezi větami dogmatickými, disciplinárními, mezi dogmatem a teorií, mezi příkazem a radou, mezi charismatem a institucí, mezi dogmatem a jeho prováděním.

VI. Učení víry

Dovolte mi nyní jakýsi exkurs do minulosti, který bych rád převedl do přítomnosti, ne-li do budoucnosti. Totiž jeden způsob teologické syntézy, který by vyhovoval těmto požadavkům. Je to UČENÍ VÍRY. /19/ Tato kniha vyšla v r. 1947 ne jako kniha apriorní, nýbrž jako už kolikátá redakce, asi 10 let zkoušená na nejrůznějších případech a potřebách. Vznikla ze dvou linií nebo proudů. Jednak ze řady kázání na evangelia /po pět let mezi rokem 1930 - 1935/ a na epístoly sv. Pavla, hlavně k Efezským a Koloským, a na první epístolu sv. Jana. Při probírání těchto částí Písma jsme byli nuceni každé slovo tak vysát, aby skutečně v něm nezůstalo takřka nic neobjeveného. Toto pronikání do hloubek Písma objevilo hodnoty, které se potom zobrazily v tom, čemu jsme říkali Učení víry nebo Katecheze. A souběžně bylo třeba vyučovat mnoho lidí náboženství, a to podstatně, rychle a úplně. A tato tiseň tento teologický výtah takřka vytlačila, takže nabyl vlastností potřebných pro živou teologii. Jeho účinnost, a tedy žádanou životnost nehledejme v aktuálnosti, nýbrž jeho aktuálnost spatřujeme v jeho účinnosti, dané splněním požadavků realnosti, jednotnosti a organické souvislosti, jednoty a úplnosti.

Tuto podstatnou formuli teologie tedy uvádím jako příklad, jak je možno hledat a najít vůdčí jádrový p r i n c i p, v jehož světle se pak u-

místují jednotlivé součásti celého oboru teologie a z něhož se dají vzlené a jakoby osamocené nauky rozvíjet a opět sjednocovat jako ve společném kořeni. Na tomto příkladě se snažím ukázat, kam se zařadí jedno ve dosavadní teologické obory, dogmatika, mravouka apod. Předpokládám kvůli stručnosti, že teologie fundamentální a biblická položila zákl zjevení, že nám prokázala existenci osoby Ježíše Krista. Tím začíná neboť tady právě začíná vlastní jádro, nexus, vnitřní princip tohoto teogického souhrnu křesťanství:

1. "Kristus ve světě zjevuje paprsek božství. Jedním paprskem haluje zjevení o nekonečném Slunci. V jedné krůpěji nám zjevuje oc božství. Na prvním a nejvyšším místě nám odhaluje vnitřní povahu b o s k ě h o ž i v o t a. Pravím: paprskem, neúplně, ale v tom paprsku díme nejhlubší princip božského bytí, vnitřní život věčné Mysli, která Myšlenku. Ve své Myšlence vidí sám sebe, svou absolutnost, a miluje to Myšlenku Duchem svatým. V existenci božského života je tedy pou vnitřní myšlení a láska, Myšlenka a Vůle. To je paprsek z božského b které se nám poodhaluje; je tak mocný, že v něm a z něho nalézáme všem obraz vnitřního Božího života. Vnitřní život Boha je praobraz který odhalujeme jako stín božství ve všech dalších stadiích, jak se p něho rozvíjí.

2. Tato věčná Myšlenka, protože sama existuje vědomím svého vodu, miluje nekonečně svůj Původ, svého Zploditele, svého OTCE. V nekonečné lásce touží, aby byl Otec milován také z její plnosti. Neboť v Myšlence - Slově, je všechno, co Bůh ví, čeho si je vědom, Slovo Bož samo toto vědomí Boha Otce. Tedy je v něm také vše, co může stvořit božská Myšlenka - Slovo touží, aby byl Otec milován z této její plnosti dáva bytí něčemu z ní - stvoří člověka.

Člověka, který je svým vědomím a svobodou odleskem božství, leskem Myšlenky - Slova. V člověku je Bůh milován tvorem, je milo někým, koho ze sebe vydalo věčné Slovo. Jako se od věčnosti rodí vě Syn - Slovo z Otce, tak se rodí obraz Slova v člověku.

3. Ale věčná láska Slova - Syna k věčné Mysli - Otci touží, aby Otec milován ve tvoru, člověku, ne pouze konečně, nýbrž aby byl v tv stvu milován nekonečně. A proto vstupuje sám do tvorstva, stává se i věkem ve VTĚLENÍ. Ve vtělení už tvor - Bohočlověk - miluje Otce protože je osobností božskou, miluje Otce láskou božskou, láskou ne nečnou. V Bohočlověku - ve tvoru - je Bůh milován nekonečně. Vtě je dalším obrazem vnitřního života Boha jako pravzoru bytí. Jako se o od věčnosti z Otce Slovo - Syn, tak se rodí v čase z Marie Panny Slovo lidství.

4. Vtělení je první výlev božského života do lidstva. Ale božská láska se neuspokojuje tím, že je Bůh nekonečně milován v tvorstvu Jedním, ohočlověkem, Ježíšem Kristem. Touží, aby každý tvor mohl milovat Otce nekonečnou láskou. To však člověk sám nemůže. A proto nekonečná loudrost dává svému životu existenci trvale přítomnou v tvorstvu: dává podobu pokrmu a standardizuje, ustaluje, zachovává své vtělení, svůj výlev života do tvorstva, v božské EUCHARISTII. Ta obsahuje jak jeho vtělení - ukřižované, tak i existenci věčného Slova ve věčnosti. To je absolutní náplň eucharistie, stále a všude přítomné, ve které se vylévá dále život Slova. Jako plodí věčný Otec od věčnosti Syna, tak plodí jeho božskou přítomnost v čase v eucharistii. I eucharistie je obrazem vnitřního života Božího působením božské Vůle - Ducha svatého.

A tu má přicházet tvor - člověk, který má přijímat tento výlev božského života do sebe, přijímat proudění božského života z věčnosti přes vtělení a eucharistii až do svého nitra. Když podle Kristových slov: "Kdo přijme mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm" /20/, je pln života Kristova, tu v něm Kristus žije - "... a já v něm žiji" - , a tedy také miluje Otce. Tak každý člověk spojený s Kristem má možnost milovat Kristem Boha také nekonečně, nekonečnou láskou. To je proudění božského života až do člověka.

5. A nyní vstupuje tento božský Život do jednoho, do dvou, do tří, ... do milionů a milionů - a ve všech je jeden a týž Kristus, ve všech jeden Kristus žije, ve všech jeden Kristus miluje Otce a každý z nich je v jednom Kristu. On jim tedy dává život. Dává-li jim život, je jejich hlavou a oni jsou jeho tělem. Tak výlev božského života do lidí vytváří CÍRKEV, živé tělo. To je její nejvlastnější, nejhlubší podstata. Církev není jen ustanovená, není jen právní a sociologická skutečnost, je to božská skutečnost, je vytvářena tvořením Kristova života v člověka v lidstvu. A je opět obrazem vnitřního božského plazení Syna z Otce Duchem svatým, který plodí v lidstvu tuto realitu těla Kristova.

6. Když se toto tělo církve - Krista zrodilo v lidstvu, když miluje věčného otce v Kristu a Kristus v něm, přestupuje nejprve je ho hlava - Kristus - při nanebevstoupení do věčného Otce, jak z něho "vyšel, přišel na svět, aby opět opustil svět a šel k Otcí" /21/, a v něm spočívá jako en, jenž počal a ukončil výlev božského života z lůna Trojedinosti přes vtělení, eucharistii a církev. Za ním přichází druhý a třetí a další a další živý spasený úd Kristův, který opouští dočasné stadium svého života v plnosti života Kristova - v milosti. Tak přeplývá toto tělo Kristovo do VĚČNOSTI. Až podle vůle Boží poslední spasený věřící opustí přítomný stav života a vstoupí do nitra věčného Otce v Kristu, uzavře se Vůlí Boží, Duchem svatým, dílo věčné lásky, aby byl "Bůh všechno ve všem". /22/

Když sledujeme proud božství prostupující jako jednotící princip celé tvorstvo v člověku, ptáme se především, zda to vše není fantazie, a je to skutečnost. Záleží pak na fundamentální teologii, zda prokáže, že Kristus žil a že autenticky potvrdil božskou povahu svého poselství. Záleží také na biblické teologii, zda nám tyto skutečnosti ve zjevení vyhledá a prokáže jako zjevené Bohem skrze Krista. Potom jsou však tato zjevení realitami: realitou je božská existence v Trojedinosti, vtělení a Kristova smrt; nanebevstoupení, eucharistie a církev jsou dějinnými realitami zaručenými svědectvím jiných realit. A tak jsme v tomto souhrnu božského dění stále vedeni realitami.

7. "Člověk přistupuje k proudu božského života - k milosti a spáse ze své strany jako bytost svobodná. Božského daru, spáse, se mu nedostává automaticky, má ze své strany přičinit svůj podíl. To činí přijetím v Kristu, kterou se otevírá božskému životu ve křtu, činí to i účastí v celém životě, kterou žije podle Kristova ducha plně a do všech životních fází. Když ztrácí víru, když ztratí lásku vážným odmítnutím plnění v Kristu, ztrácí tím i život."

To je jedna boholidská teologie: ze strany Božího daru Života a ze strany člověka přijímání Života. To je ona žádoucí jednotnost - život věčného Boha. A v něm je organická souvislost, vnitřní spojení v pěti stadiích: z vnitřního božského života vtělením, eucharistií, církví do věčnosti. A chceme-li najít ještě hlubší organickou jednotu, pak je jí Kristův život, a konečně absolutní jednotu - Kristus sám.

Na tomto příkladu se snažím ukázat, kam se zařadí, nebo do kterých míst se rozvinou, nebo rozšíří dosavadní teologické obory, nebo jak táhne paralelně s jednotlivými stadii této formule Apoštolské symboliky /Vyznání víry/. Jak již bylo řečeno, předpokládá se průkaz fundamentální a biblické teologie o Boží a Kristově existenci, o jeho učení a činech.

K odst. 1 přistupuje věrouka s traktáty o Bohu jednom a trojediném Symbolu: Věřím,

K odst. 2 se poutá traktát o Bohu Stvořiteli; v Symbolu 1. článek víry

K odst. 3 o Bohu Vykupiteli; v Symbolu 2. článek víry.

K odst. 4 o Bohu Posvětiteli, o svátostech; v Symbolu další články.

K odst. 5 o Církvi; v Symbolu: Věřím v svatou církev obecnou.

K odst. 6 o posledních věcech; v Symbolu poslední články víry.

K odst. 7 morální teologie.

A tím jsou také dány všem teologickým oborům jejich jednotící, spojující, organická, a tedy i živá místa v organismu teologie.

To by byl pokus o poznání podmínek dnešního přístupu k teologii. Ale přes teologii by byly i požadavky a předpoklady pro sblížení protilehlých názorů a přesvědčení, ovšem za předpokladu, že všechny strany budou vždy lidsky čestné, svobodné, charakterní a pravdivé, že budou mít za základ své dohody a svého soužití a dialogu zásady, které jsou přijaty obecným lidským mravním přesvědčením - ab omnibus viris prudentibus et bonis /od všech lidí dobrých a moudrých/.

Živá teologie se sama stává životem, mění se v život tak, že v člověku budí poznání nejvyšších hodnot, víru v nejvyšší Dobro a Lásku. Takovouto teologii, takto přijímanou a prováděnou, bychom "rostli k plnosti věku Kristova" /23/. A plností Krista, která již dnes od věřících vyžaduje stupeň svatosti, by se infiltroval duch Kristův, jeho pravda, jeho dobro, jeho láska z jednotlivců do společnosti, lidstvo by se integrací Krista spojovalo ve společnost pravé dobré vůle. Tím bychom měli průhled do nejbližší budoucnosti, a tím taky do budoucnosti věčné, ve které spasení vstoupí do Boha "en Logo Theu" - ve Slově Boha.

Poznámky

- 1/ Sv. Augustin, De civ. Dei VIII.
- 2/ Heinrich Fries, Gesichtspunkte der Theologie v knize: Wer ist d. eigentlich Gott? str.90, Kössel - Verl. München 1969.
- 3/ B. Welte v Gott in der Welt I, 276, Herder 1964, Handbuch der theologischen Grundbegriffe, Theologie, II, 646.
- 4/ R. Guardini, Glaubenserkenntnis, Herder 1967, str. 108 a d.
- 5/ B. Welte v Gott in der Welt, str. 271 a d.
- 6/ H. Fries, cit. dílo, str. 86.
- 7/ van de Pol, Das Ende des konventionellen Christentums, Herde str. 83.
- 8/ Realizace křest. humanismu, Filosof. časopis 5/68. Neuhausle: Gössmann, Was ist Theologie, Hueber - Munchen, 1966, str. 443 a.
- 9/ 1 Sol 5, 19.
- 10/ Jan 3, 8.
- 11/ Karl Rahner ve vatik. rozhlase, něm., 11.III.64.
- 12/ H. Fries, cit. dílo, str. 88.
- 13/ Orace z 5. ned. po sv. Duchu.
- 14/ Ratzinger v Geist und Leben 1968/5, str. 373.
- 15/ H. Fries, str. 86.
- 16/ Decr. de act. mission, Vat II, 22.
- 17/ Gaudium et spes 10.
- 18/ Tertulian, De virginibus velandis I, v Corpus Christianorum /CCF
- 19/ Urban, Učení víry, Rupp, Praha 1947.
- 20/ Jan 16, 58
- 21/ Jan 16, 28
- 22/ 1 Cor. 15, 28.
- 23/ Ef. 4, 13.
- 24/ Vat. II, Dekr. de oecumenismo, celý, zvl. 3,4 - Allok. Pavla 29.9.1963.